

174142

HZ. MUHAMMED
VE
EVRENSEL MESAJI
SEMPOZYUMU
20-22 NİSAN 2007

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Mahfuz Söylemez

Türkiye Elyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	174142
Tas. No:	297.92 HAZ.M

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları: 2

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Dizgi Kapak: İslâmî İlimler Dergisi
Baskı, kapak baskı, cilt: Özkan Matbaacılık
Birinci Basım: Aralık 2007

ISBN: 978-975-98073-3-7

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Yeniyol Mahallesi 1.Gazi Sok. No:9/2 ÇORUM
Web: islamilimlerdergisi.com
Tif: 0 364 224 81 18
e-posta: islami_ilimlerdergisi@yahoo.com

Her yazının dil ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

V. OTURUM: HZ. PEYGAMBER, AİLE VE TOPLUM

HZ. MUHAMMED'İN SÜNNETİNDE KADINA VERİLEN DEĞER

Mehmet EREN*

Giriş

Milletlerin temel yapı taşı ailedir. Aile, başlangıçta bir kadın ve bir erkek olmak üzere, iki kişi ile kurulur. Bu ikisinden biri, diğerine karşı şefkat ve muhabbet duymazsa, o ailede saadet olmaz. Erkeğin beden olarak güç ve kuvvetine mukabil, hanımın saygınlığı temin edilemediği zaman, aile kurumu zayıflar. Ailenin zayıflaması, millet ve devletin zayıflamasına sebep olur. Toplumun en azından yarısını oluşturan kadınların eğitimi, onların iyi bir insan ve Müslüman olarak yetiştirilmesi büyük önem arz eder. Zira iyi nesiller yetiştirmede annenin rolü büyüktür. Kadınları iyi eğitilmiş bir toplum, geleceği için çok önemli bir meselesini halletmiş demektir.

Ne yazık ki, modern dünya, kadına, genellikle bir hayranlık veya kullanım objesi olarak bakmakta ve onu, saygıya lâyık asıl cevher olan şahsiyetinden soyutlamaktadır. Modernizm, bilhassa kadının temel görevi olan anneliği küçük görmekte; bunun yerine onun için satış elemanı, mankenlik, sekreterlik gibi meslekleri tercih etmektedir. Hâlbuki bütün kültürler annenin değerini yüceltmış, hayattaki en güzel şeyleri ona ithaf etmeyi bir görev saymıştır.

İslam'dan önceki cahiliye toplumunda, kadınlar erkeklere göre ikinci derecede bir yere sahiptiler. Bu sosyal yapı üzerine gelen İslam, kadının sosyal, ekonomik ve hukûki konumunu iyileştirmek için önemli düzenlemeler yapmıştır. Kur'an, insan olması bakımından kadını erkekle eşit bir varlık olarak kabul eder. Onun beyanına göre, Allah insanları daha huzurlu ve mutlu bir hayat sürmeleri için çift yaratmıştır. (Rûm, 30/21)

Kur'an-ı Kerim'deki emir ve yasaklara dair hitaplar, erkek-kadın bütün Müslümanlar için geçerlidir. Bu yüzden, gerek insan olma, gerekse hak ve sorumlulukları yönünden, Allah katında erkekle kadın arasında bir fark yoktur. Bilindiği gibi, insanın Allah katındaki değerini, imanı ve sâlih ameliyle erişeceği takva derecesi belirlemektedir. (Hucurât, 49/13)

Hz. Peygamber, hayatı boyunca, her zaman kadınların problemleri ile ilgilenmiş, onların eşleri ile olan anlaşmazlıklarında arabulucu olmuş, haklarını korumuş ve erkeklere eşlerine güzel davranmalarını öğütlemiştir. Her konuda

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, meren11@hotmail.com

olduğu gibi, bu hususta da, hanımlarıyla güzel geçimi, kadınlara karşı kibar ve güzel davranışları ile insanlara en güzel örnek olmuştur.

Tebliğimizde, âyet ve hadisler ışığında, Müslüman kadının değeri üzerinde durulacaktır. İslam'ın kadına getirdiği kazanımları anlamak için, önce cahiliye döneminde kadının toplumdaki statüsüne ve İslam'ın düzelttiği/kaldırdığı uygulamalara kısaca değinmemiz yararlı olacaktır.

Kur'ân ve Sünnette Kadın Hakkında Bazı Düzenlemeler

1. Cahiliye Dönemi Uygulamalarının Düzeltilmesi/Kaldırılması

Cahiliye döneminde kadın, daha doğduğunda kız doğdu diye horlanmaya muhatap olur, hayatı boyunca da hakir görülürdü. Hatta utanma ya da fakirlik korkusuyla kız çocuklarını öldürenler bile vardı.¹ Peygamber (a.s.), kız çocukları hakkında yaygın olan bu kötü anlayışı ortadan kaldırmak için, bu günkü tabirle âdeta pozitif ayrımcılık yaparak, onlara iyi bakma ve güzel davranmayı teşvik hususunda büyük müjdelere ihtiva eden açıklamalarda bulunmuştur.

Kur'ân, kadının cahiliye toplumundaki ikinci sınıf insan statüsünü ortadan kaldıran bazı hükümleri düzenlemeler getirmiştir. Bunların; özellikle âile, miras ve ceza hukuku alanlarında olduğunu söyleyebiliriz. Âile hukukunda, evlenme-boşanma ile ilgili hükümler²; mâli konular ile miras hukukunda, kadına maddî haksızlık yapılmaması, mirastan onun da payı olduğuna dair hükümler³; ceza hukukunda da, hırsızlık yapan ve zina eden kadınlara uygulanacak cezalar ile iffetli kadınlara zina iftirası atmanın dünya ve âhiretteki cezasına dair hükümler⁴ dikkat çeker. Ayrıca, bir âyette de kadının şahitlik yapma ehliyetine temas edilir.⁵

2. Erkek ile Kadının İnsan Olarak

Allah Nezdinde Eşit Konumda Olması

Kur'ân'da; iman, Allah'a itaat, ibadetler, ahlâki güzellikler, iffeti koruma, Allah'ı zikir hususlarında kadınla erkek eşit kabul edilir (Ahzâb, 33/35). Kadın ile erkeğin birlikte zikredildiği âyetler incelendiğinde şu husus açıkça görülecektir: Onlar, birbirini tamamlayan, birbirine destek olan iki insandır. İkisi için de, Allah katındaki değer ölçüsü takvadır. Dinin korumayı hedeflediği şeylerde yani "din, akıl, nesil, can ve mal" konularında da aralarında hiçbir fark yoktur.

1 Şu âyetlere bakılabilir: Enâm, 6/139-140; Nahl, 16/58-59; İsrâ, 17/31; Zuhur, 43/16-18; Tekvîr, 81/8-9.

2 Yasaklanan evlenme şekilleri: Nisâ, 4/22-24; Talâk, 65/4, 6. Tek evliliğin teşvik edilmesi: Nisâ, 4/3, 129; Ahzâb, 33/50. Boşanmanın belirli kurallara bağlanması: Bakara, 2/226-230; Nisâ, 4/35, 128; Mümtehine, 60/10-11; Talâk, 65/1-3. Boşanan veya kocası ölen kadının hakları: Bakara, 2/231-237; Nisâ, 4/35, 128; Talâk, 65/6-7. Süt emzirme ile ilgili hükümler: Bakara, 2/233; Lokmân, 31/14; Ahkâf, 46/15; Talâk, 65/6-7.

3 Nisâ, 4/7, 11-12, 19-21, 32-33, 127, 176. Bu âyetlerde, kadının mâli konulardaki haklarına dikkat çekilmektedir.

4 Mâide, 5/38; Nûr, 24/2-3, 4-6, 9, 23-26.

5 Bakara, 2/282.

İnsan olarak, erkek ve kadın aynı cevherden yaratılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurur: *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının"* (Nisâ 4/1) İnsanoğlunun aynı cinsten eşler halinde yaratılış gerekçesi, bazı âyetlerde *"eşinin yanında huzur bulması ve aralarında sevgi ve merhametin peydâ etmesi"* (A'râf 7/189; Rûm 30/21) şeklinde açıklanır. Bir âyette de eşler, "birbirinin elbisesi" olarak (Bakara 2/187) tavsif edilmektedir.

Erkek ve kadın, müstakil bireyler olarak, iman edip iyi ameller yapma sorumluluğu, bunun neticesinde sevap kazanma ve cennete girme hususunda da müsavidir.⁶ Kadının kendi iradesiyle iman veya küfrü seçmesi konusuna, Kur'an'da ikişer misal verilir. "İki iyi kul" şeklinde tavsif edilen Nûh ile Lût peygamberlerin hanımları, inkâr edenlere; Firavun'un hanımı ile İmrân kızı Meryem ise, inananlara örnek gösterilen kadınlardır.⁷

Kur'an'daki bir çok âyette; "mü'min erkek ve kadınların kavuşacakları mükâfât"⁸, buna mukâbil de "münafık/müşrik erkek ve kadınların uğrayacakları cezadan"⁹ bahsedilir. İyi ve kötü amelde bulunma, bunların karşılıklarına kavuşma yönüyle erkek-kadın arasında bir fark yoktur. Bu konudaki bazı âyet mealleri şöyledir:

"Mü'min erkekler ile mü'min kadınlar, birbirlerinin velileridir. İyiliği emreder, kötülükten alıkoysalar. Namazı dosdoğru kılarlar. Zekâtı verirler. Allah'a ve Peygamberine itaat ederler. İşte bunlardır, Allah'ın rahmet edeceği kimseler..." (Tevbe, 9/71). *"Erkek veya kadın, mü'min olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız ve mükâfatlarını elbette yapmakta olduklarının en güzeline göre veririz"* (Nahl, 16/97). *"Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer sopa vurun"* (Nûr, 24/2). *"Hırsızlık yapan erkek ve kadının, işlemiş oldukları fillere karşılık, Allah'tan (gelen) caydırıcı bir ceza olarak ellerini kesin"* (Maide, 5/38).

Mü'min erkek ve kadınlar, güzel ahlâk hasletlerini taşıdıklarında, aynı derecede Allah'ın övgüsüne mazhar olmakta, Onun mağfired ve ecrini hak etmektedirler: *"Müslüman erkekler ve kadınlar, mü'min erkekler ve kadınlar, gönülünden itaat eden erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar, sabırlı erkekler ve kadınlar, boyun eğen erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar var ya, işte Allah, bunlar için bir mağfired ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."*¹⁰ Şu âyet de, Müslüman kadının

6 Meselâ bkz. Âl-i İmrân, 3/195; Nisâ, 4/124; Nahl, 16/97; Mü'min, 40/40.

7 Tahrîm, 66/10-12. Meryem ile Âsiye'yi öven bir hadis için bkz. Buhârî, Enbiyâ, 46.

8 Tevbe, 9/72; Fetih, 48/5; Hadîd, 57/12.

9 Tevbe, 9/67-68; Fetih, 48/6; Ahzâb, 33/73.

10 Ahzâb, 33/35. Ayrıca bkz. Nûr, 24/11-12; Hucurât, 49/11; Hadîd, 57/18. Ensarî Ümmü Umâre'nin Peygamber'e gelip: "(Kur'an'da) daha çok erkeklerle ilgili âyetlere yer verildiğini düşünüyorum. Kadınlardan bahseden bir âyet neredeyse yok gibi" demesi üzerine, Ahzâb, 33/35. âyetin nâzil olduğu rivayet edilmiştir. (Tirmizî, Tefsîr, 33, 14)

vasıflarına işaret eder: "(Ey Peygamber eşleri), Şayet o, sizi boşarsa, Rabbi ona; sizden daha iyi olan, Müslüman, mümin, gönülden itaat eden, töbe eden, kuluk eden, oruç tutan, dul ve bâkire eşler verebilir" (Tahrîm, 66/5).

3. Kadının Hicreti, Biati ve Savaşlara Katılması

Kadın, iman ve sâlih amelle sorumlu olma yönüyle erkekten ayrı olmadığı gibi, dinini yaşama uğrunda zorluklara katılma ve bu uğurda toplumsal hareketlere katılma bakımından da ondan farklı bir konumda değildir.¹¹ Bu konuda, Kur'ân'da bilhassa "hicret" ve "biat" hadiseleri öne çıkmaktadır. İnanışları dini yaşama uğruna çeşitli işkencelere maruz kalan sahabiler, imkân buldukları zaman, erkek olsun kadın olsun vatanlarından başka yerlere hicret etmişlerdir.¹²

Kadınların hicreti konusunda şu rivayet dikkat çekicidir. Hz. Ömer, Esmâ bint Umey's'e: "Hicrette biz sizi geçtik. Biz Rasûlullah'a sizden daha lâyığız" deyince, Esmâ bu söze kızmış ve ona Habeşistan'da Allah ve Rasûl'ü uğruna da çektikleri sıkıntıları hatırlatıp, durumu mutlaka Rasûlullah'a bildireceğini söylemiştir. Ömer'in dediklerini ve kendisinin cevabını anlatınca, Hz. Peygamber: "O, bana, sizden daha layık değildir. Onun ve arkadaşlarının tek hicreti vardır. Siz sefine ehlinin (gemiyle Habeşistan'a gidenler) ise, iki hicretiniz var" buyurmuştur.¹³

Rasûlullah (a.s.) erkeklerden biat aldığı gibi hanımlardan da biat almıştır. Üstelik, onlarla hangi hususlar üzerine sözleşme yapıldığı bir âyette açıklanmaktadır.¹⁴ Bu husus, İslam'ın kadınlara verdiği önemi gösterir. Hz. Peygamber, kendilerinden biat almak suretiyle, kadınları da saygın birer müstakil kişilik olarak kabul ederek, İslam'ın yayılması ve yaşatılması hususunda, onların yardım ve desteklerine önem verdiğini göstermiştir. O, ayrıca, Müslüman

- 11 Vahyin başlangıcından itibaren Müslüman olarak Hz. Peygamber'e (a.s.) destek olan bazı hanımlar şunlardır: Eşi Hatice, halaları, kendi ve Ebû Bekir'in kızları, Ammâr'ın annesi Sümeyye (şehit olan ilk Müslüman), Ömer'in kız kardeşi Fâtuma, Ebû Talîb'in hanımı Fâtuma bint Esed, Abbâs'ın hanımı Ümmü'l-Fadl.
- 12 Nisâ, 4/98-99; Ahzâb, 33/50; Mümtehhine, 60/10. Ayrıca bkz: Nisâ, 4/75; Ahzâb, 33/58, Bûrûc, 85/10. Peygamber (a.s.), hicret ederek Medine'ye gelen kadınlar arasında bulunan Ukbe b. Ebî Muay'tın kızı Ümmü Gülsüm'ü, âlesini gelip istemesine rağmen, hicret eden kadınlar hakkında nâzil olan âyetten (Mümtehhine, 60/10) dolayı vermemiştir. (Buhârî, Şûrû, 1; Megâzi, 35, -V, 68-)
- 13 Buhârî, Megâzi, 38 (V, 79-81); Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 169 (h. no: 2503). Esmâ der ki: "Sonraları, Ebû Mûsâ ve ashâb-ı sefine, grup-grup gelerek benden bu hadisi soruyorlardı. Öyle ki, kalplerinde, Rasûlullah'ın kendileri için söylediği bu sözden daha yüce, daha sevindirici dünyada hiçbir şey yoktu."
- 14 Mümtehhine, 60/12. Bu âyete göre, kadınlardan söz alınan hususlar şunlardır: Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, iftira etmemek, maruf bir işte Hz. Peygamber'e karşı gelmemek. Bazı hadislerde erkeklerden de bu konularda biat alındığı ifade edilmektedir. Meselâ bkz. Buhârî, İmân, 11; Ahkâm, 49; Müslim, Hudûd, 41-44. Hz. Peygamber, kadınlardan ölümlerinin arkasından feryadı figan etmeye hususunda da söz almıştır. Ensârî Ümmü Atıyye'nin (Nüseybe bint Ka'b) bildirdiğine göre, beş kadın hariç diğerleri bu sözünde duramamıştır. (Buhârî, Cenâiz, 46; Ahkâm, 49; Müslim, Cenâiz, 31-32; Nesâi, Cenâiz, 15; Beyat, 18)

kadınların başkalarına verdiği emân ve himayeyi kabul ederek, onlara hukukî bir statü de kazandırmıştır.¹⁵

Kadın sahâbiler, dinleri uğruna hicret ettikleri gibi, Allah yolunda savaşlara katılarak, kendilerine düşen görevi yerine getirmişlerdir. Ensârlı Ümmü Atiyye şöyle der: "Rasûlullah ile yedi gazaya katıldım. Ordunun gerisinde kalır, onların yemeklerini yapar, yaralıları tedavi eder ve hastalarla ilgilenirdim."¹⁶ Rubeyyi' bint Muavviz de: "Biz, Rasûlullah'la beraber savaşlara katılır, orduya su temin eder, onlara hizmet eder, yaralı ve ölüleri Medine'ye taşırdık" demiştir.¹⁷

Bedir savaşına gidilirken, Ümmü Varaka bint Nevfel "Yâ Rasûlellah, seninle birlikte savaş katılmama izin ver. Hastalarınıza hemşirelik yaparım. Kim bilir, Allah bana da şehitlik nasip eder" der. Hz. Peygamber ona: "Evinde kal. Allah sana yine şehitlik nasip eder" buyurur. Daha sonra "şehit hanım" diye anılan bu kadın, aynı zamanda Kur'an bilgisi ile de meşhurdur...¹⁸

Peygamber (a.s.), bir mazeret sebebiyle savaşa katılmayan erkeklerin, savaşa katılan mücahitlerin kadınlarına, aynen annelerine davrandıkları gibi davranmaları gerektiğini -yani hiçbir kötü niyet beslememe ve ihtiyaçları için yardımcı olma hususu kastedilmektedir- onları korumayıp ihanet edenlerin kıyamet gününde acınacak bir duruma düşeceklerini bildirmiştir.¹⁹

Hz. Peygamber'in Sünnetinde Kız Çocuklarına Ayrıcalık

Yukarıda açıklandığı üzere, kadın ile erkek arasında biyolojik farklılığın dışında, insan olarak toplumsal ve kültürel yönden bir fark yoktur. Ne var ki, câhiliye döneminde, kız çocuklarının hor görüldüğü, hatta kız çocuğu oldu haberini alan birinin, aşırı derecede üzülüp, âdetâ başına kötü bir iş gelmiş gibi üzüntülü ve öfkeli bir halet-i ruhiye içine girdiği, Kur'an'da bildirilmektedir (Nahl, 16/58-59; Zuhuruf, 43/17-18). İşte bu yüzden, Rasûlullah (a.s.), kız çocuklarının ve kadınların toplumdaki konumlarını iyileştirmek için, onlar hakkında insanlara teşvik edici tavsiyelerde bulunmuş, davranışları ile de bu konuda bizzat örnek olmuştur.

15 Buhârî, Cizye, 9 (*Emânü'n-nisâ'*). Yine bkz. Müslim, Salatü'l-müsâfirin, 82. Rasûlullah (a.s.): "Ey Ümmü Hânî, senin emân verdiğine biz de emân verdik" buyurmuştur.

16 Müslim, Cihad, 142. Kadınların savaşlardaki hizmetleri hakkında bkz. Buhârî, Cihad, 65, 66, 67, 68.

17 Buhârî, Cihad, 67 (yaralıları tedavi ederdik), 68. Hz. Peygamber'in, kendisine katılacağı müjdesi vermesi üzerine, Hz. Osman zamanında Kıbrıs'ın fethine katılan Ümmü Harâm, karaya çıkınca hayvanından düşüp vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. (Buhârî, Cihad, 3, 8, 63, 75; İstîzân, 41; Müslim, İmâret, 160-162)

18 Ebû Dâvûd, Salât, 61; İbn Hanbel VI, 405. Ümmü Varaka'nın müdebber yaptığı (hürriyeti efendisinin ölüm şartına bağlanan köle ve cariye) bir köle ve cariyesi vardı. İktisi bir gece ona sukast düzenledi. Bir elbise ile öldürene kadar yüzünü bastırıp kaçtılar. Hz. Ömer onları buldurarak idam ettirdi: Medine'deki ilk idam cezası budur.

19 Muvatta, Husnü'l-huluk, 2; Buhârî, Menâkıb, 23; Edeb, 80; Müslim, Fedâil, 77, Hudûd, 10, 42; İmâre, 139; Ebû Dâvûd, Cihad, 11; Edeb, 4; Nesâi, Cihad, 47, 48.

Hz. Peygamber, bir gün namaz kaldırırken, kızı Zeyneb'in kızı Ümâme'yi, kıyamda iken omzuna almış, rukû ve secde yapacağında yere koymuş, kalkınca geri omzuna almıştır.²⁰ Böylece, kız çocuklarını yadrigamaya alışık Arap geleneğini kaldırmaya çalışmıştır. Bilindiği gibi, bazen davranış sözden daha etkili olur. Ayrıca, bu konuda: "Kimin bir kız çocuğu olur da, onu toprağa gömmez, hor görmez ve oğlunu ona tercih etmezse, Allah onu cennete koyar" buyurmuştur.²¹

Hz. Âişe, iki kız çocuğuyla gelip yiyecek bir şeyler isteyen kadına bir hurma vermiş, kadın onu hemen iki çocuğuna pay etmiştir. (Diğer rivayette: Üç hurma vermiş, kadın ikisini kızlarına vermiş, üçüncüyü ağzına götürürken, kızlarının istemesi üzerine onu da ikiye bölüp onlara vermiştir). Bu olayı anlatınca, Rasûlullah (a.s.): "Kim, bu kızlara ihsan ederse, bu onunla cehennem arasında bir perde olur (Diğer rivayette: Onlar sebebiyle ona cenneti vacipler yahut cehennemden azat eder)"²² buyurmuştur.

Hz. Peygamber: "Kim, bulûğ çağına ulaşana kadar iki kız çocuğuna bakarsa, kıyamet gününde ben ve o birlikte oluruz" buyurup, birlikteliği iki parmağını birleştirerek göstermiştir.²³ Yine şöyle buyurmuştur: "Birinizin üç kızı yahut üç kız kardeşi (diğer rivayette şu ilave vardır: veya iki kızı yahut iki kız kardeşi) olur da, onlara iyi bakarsa (diğer rivayette şu ilave vardır: onlar hakkında Allah'tan sakınırsa), mutlaka cennete girer."²⁴

Bir hadiste de: "Cariyesi olan adamın, onu güzelce eğittiği, sonra azat ederek kendisiyle evlendiği takdirde, iki kat ecir kazanacağı"²⁵ müjdesi verilir. Müslüman, cariyesinin bile eğitiminden sorumlu olunca, kendi hür kızının eğitiminden elbette sorumlu olacaktır. Peygamber (a.s.) bu ve benzeri beyanlarıyla, toplumda değer verilmeyen kız çocuklarına ilgi gösterilmesi gerektiğini belirtip, durumlarını iyileştirmeye çalışmış ve insanları bu konuda teşvik etmiştir.

Kur'an ve Sünnete Göre Kadının Müstakil Şahsiyeti

Yukarıda, erkek ile kadının, insan olarak Allah katında eşit olduklarını ve birbirini tamamlamak üzere yaratıldıklarını ifade etmiştik. Şu hadiste, bu hususa işaret vardır: "Kadınlar, yaratılış ve tabiat bakımından erkeklerin ben-

20 Rivayetler için bkz. Muvatta', "Kasru's-salât", 81; Buhârî, "Salât", 106; "Edeb", 18; "Müslim, "Mesâcid", 41-43; Ebû Dâvûd, "Salât", 165; Nesâî, "Mesâcid", 19; "İmâmet", 37; "Sehv", 13; Dârimî, "Salât", 93.

21 Ebû Dâvûd, Edeb, 120.

22 Buhârî, Edeb, 18; Zekat, 10; Müslim, Birr, 147-148 (kızlara ihsan etmenin fazileti babı); Tirmizî, Birr, 13 (kızlara ve kız kardeşlere harcamada bulunma babı)

23 Müslim, Birr, 149; Tirmizî, Birr, 13.

24 Tirmizî, Birr, 13; Ebû Dâvûd, Edeb, 120. Ebû Davûd, hadisin metnini, "kim, üç kızı bakar, onları eğitir, evlendirir ve kendilerine iyi davranırsa, onun için cennet vardır" şeklinde nakledeir ve bunun "üç kız kardeş veya üç kız yahut iki kız veya iki kız kardeş" ifadeleriyle de aktarıldığını bildirir.

25 Buhârî, İlim, 31; Cihad, 145; Enbiyâ, 44; Nikah, 12; İtk, 14, 16; Müslim, İmân, 241.

zeridirler (*şekâilku'r-ricâl*)”²⁶ İnsan olarak kadın-erkek aynıdır ve Arapça'daki *nâs* kelimesi ikisi için de kullanılır. Bir gün, Ümmü Seleme cariyesine saçını taratırken, Rasûlullah minbere çıkıp “ey insanlar!” diye hitap eder. Sesi duyan Ümmü Seleme cariyeye: “Önümden çekil” der. Onun: “Rasûlullah sadece erkeklere hitap ediyor, kadınlara hitap etmiyor” demesi üzerine, “Ben de insanlardanım” karşılığını verir.²⁷

Kur'an'da kadınlar hakkında muhtelif âyetler vardır. Bunlar arasında, bil-hassa Mücadele sûresinin başındaki dört âyet, kanaatimizce kadına verilen değeri ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Bu âyetler, Evs b. es-Sâmit'in hanımı Havle bint Mâlik b. Sa'lebe'nin, kendisini zihâr yoluyla boşayan kocası hakkında Rasûlullah ile tartışması ve Allah'a şikayette bulunması üzerine nazil olmuştur. Yüce Allah, Araplar arasında yaygın olan bu boşama şeklinin geçerli olmadığını, ama kullanılan ifade çirkin bir söz ve yalan olduğu için, kocanın ona kefarete olarak “bir köle azat etme, iki ay oruç tutma ve altmış fakiri doyurma” hususlarından sırasıyla gücünün yettiği birini yapmasını emretmiştir.²⁸

Bu olay, vahiy inmeye devam ederken, bir kadının hakkını aramasına, probleminin çözümü için davasını ısrarlı bir şekilde sürdürmesine güzel bir misaldir. Belki o zaman bütün kadınlar bu konuda Havle kadar cesaretli değillerdi. Yine de, bu hadise, kanaatimizce Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünnetinde kadına verilen değeri göstermesi açısından önemli bir örnektir.

1. Mâli Konularda Tasarruf Hakkı

İslam, hukûkî, mâlî, medenî hakları vererek kadına müstakil kişiliğini kazandırmıştır. Kadın, velisine yahut kocasına danışmadan mâlî tasarruflarda bulunabilir.²⁹ Asıl önemlisi, kadının müstakil şahsiyeti ve iradesiyle, kendisiyle ilgili hususlarda tasarrufta bulunabilmesi, hakkını isteme ve savunma imkânına sahip olmasıdır. O, istediği şeyi dostlarına hediye edebilmekte, malından sadaka verebilmekte ve evinden dışarı çıkıp işini gücünü görebilmektedir.

Zübeyr'in hanımı Esmâ bint Ebî Bekir, kocası için ev işlerini gördüğünü, bir de onun atına baktığını, en zor işin de bu olduğunu söyler. Sonraları Rasûlullah (veya babası Ebû Bekir) Esmâ'ya bir hizmetçi vermiş, böylece ata bakma işinden kurtulmuştur. Bir gün, bir adam gelerek, Esmâ'ya: “Ben fakir bir kimseyim, evinin gölgesinde alış-veriş yapmak istiyorum” der... “Esmâ cariyeyi bu adama satmış. Parası eteğinde iken kocası Zübeyr gelmiş ve ‘o parayı bana hibe et’ demiş, Esmâ ise: Ben onu tasadduk ettim bile” şeklinde cevap vermiştir.³⁰

26 Ebû Dâvûd, Tahâret, 94; Tirmizî, Tahâret, 82; Dârimî, Vüdü, 76; İbn Hanbel, VI, 256. 377.

27 Müslim, Fedâil, 29; İbn Hanbel VI, 297.

28 Mücadele, 58/1-4. Hadisler için bkz. Ebû Dâvûd, Talâk, 17; Tirmizî, Tefsir, sûre 58, 1; Nesâî, Talâk, 33; İbn Mâce, Mukaddime, 13; Talâk, 25; İbn Hanbel VI, 46, 410-411.

29 Buhârî, Hibe, 15 (kadının hediye vermesi ve köle azat etmesi babı).

30 Müslim, Selâm, 35. Önceki 34. hadiste, Esmâ, yaptığı işleri saymaktadır.

İslam'da, kadının, iyi hususları tavsiye eden koca ve velisine uyması tavsiye edilmektedir. Bu, âile bireylerinin dayanışması ve âile birliğini korumaya yönelik bir uygulamadır. Yoksa, kadının eksik bir insan, bu sebeple tamamen veli veya kocasına bağlı olduğu anlamında değildir.

2. Eşini Seçme ve Ondan Ayrılma Hakkı

İslam, kızlarının saygınlığını ve ailenin şerefini muhafaza etmek için, nikâh içinde ebeveyne velayet hakkı vermiştir. Ebeveyn, ana-baba olarak, hiçbir zaman çocuğuna zarar gelsin istemez. Hayatın tecrübelerini görmüş kişiler olarak, çocuklarının maslahatlarını onlardan daha iyi bilirler. Ama bu velayet, icbâri (zorlayıcı) bir velayet değil, nazari (göreceli) bir velayettir. Yani, çocuklarının maslahatlarına uygun olursa geçerli olur. Onların zararına olduğu açık olursa geçerli olmaz. Çocukların tercihleri, kendi maslahatlarına yahut ailenin şerefine hâlel getirecek olursa, ebeveyn onları bu tercihlerinden men edebilir. Velayet-i nazariye sadece maslahat dairesinde geçerli olur.³¹

Bir gün, Hz. Âişe'nin yanına bir genç kız gelip: "Babam beni, istemediğim halde nikâhımla kendisini şerefleştirmek için iyi biri olmayan amcamın oğlu ile evlendirdi" diyerek şikâyetçi olur. Hz. Âişe, ona Peygamber (a.s.) gelene kadar oturmasını söyler. O geldiğinde durumu anlatır. Rasûlullah bir haberci gönderip babayı yanına çağırır ve evlenme tercihini kıza bırakır. Bunun üzerine kız: "Yâ Rasûlellah, şimdi babamın yaptığı o akdi kabul ettim. Aslında ben, evlenme hususunda kadınların bir yetkisinin olup-olmadığını bilmek istemiştim/Kadınların, evlenmeleri hususunda babalarının bir yetkisinin olmadığını bilmelerini istemiştim" der.³²

Dul ve bâkirenin durumu hakkında Rasûlullah'tan şu hadis nakledilir: "Dul, kendini evlendirmeye velisinden daha fazla hak sahibidir. Bâkireden ise, evlendirme hususunda izin istenir, onun izni susmasıdır."³³ Dul kadını velisi ancak onun rızası ve sözlü beyanı üzere evlendirebilir. Rızası ve beyanı olmaksızın nikâhlarsa, şu hadiste görüldüğü gibi, kadın istemediği zaman o nikâh feshedilir. "Ensar'lı dul bir kadın olan Hanisâ' bint Hızâm, babası kendisini istemediği bir erkekle evlendirince, Rasûlullah'a gelerek durumu anlatır. Bunun üzerine Rasûlullah nikâhı bozar."³⁴

İslam hukukuna göre, bir talakla boşanan kadın, isterse kocası ile tekrar evlenebilir. "Ma'kil b. Yesâr'ın kız kardeşini kocası boşayarak ayrılırlar. İddeti bitince, ayrıldığı kocası onunla yeniden evlenmek ister. Ma'kil buna

31 Musa Carullah, *Hatun*, (yayına haz. Mehmet Görmez), Ankara, 1999, s. 66-67.

32 Nesâi, Nikâh, 36; İbn Mâce, Nikâh, 12; İbn Hanbel VI, 136.

33 Buhârî, Nikâh, 41; Nesâi, Nikâh, 31; İbn Mâce, Nikâh, 11; Dârimî, Nikâh, 13; İbn Hanbel I, 334, 355, 362; IV, 192. Hürriyetine kavuşan cariye, kocası ile evliliği devam ettirip-ettirmemede muhayerdir. Bu konudaki meşhur Berîre hadisi için bkz. Buhârî, Nikâh, 18; Talâk, 14-17; İtk, 10; Etîme, 31; Ferâiz, 20, 22; Müslîm, İtk, 9-14.

34 Buhârî, Nikâh, 42; İkrâh, 3; Hiyel, 11; Ebû Dâvûd, Nikâh, 25; Tirmîzî, Nikâh, 18; Nesâi, Nikâh, 35; Dârimî, Nikâh, 14; Muvatta, Nikâh, 25; İbn Hanbel VI, 328-329.

kızarak: 'Ben seni onunla evlendirdim, hanım olarak verdim. Sen ise boşadın, şimdi yeniden talip oluyorsun. Vallahi hayır, asla sana dönemez" der. Hâlbuki o adam kötü biri değildi, kardeşi de ona dönmek istiyordu. Bu olay üzerine: "Kadınları boşadığınızda, bekleme sürelerini bitirdikleri vakit, aralarında güzelce anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın..." (Bakara, 2/232) âyeti nâzil olur. Rasûlullah (a.s.), Ma'kil'i çağırıp bu âyeti kendisine okuyunca, o kızgınlıktan vazgeçerek Allah'ın buyruğuna uyar.³⁵

Dinimiz, eşler arasındaki irtibatı, sevgi-saygı ve şefkat temeli üzerine kurmuştur. Bu temelde bir zayıflık ve hasar oluşursa, güzel bir şekilde tamirine çalışılır. Tamir edilemediği takdirde, evlilik bağları meşru bir yolla koparılır. Evlilik yürümeyecekse, kadının kocasından ayrılma hakkı da vardır. Kadının istemediği eşinden ayrılmasına dair İbn Abbâs şu olayı anlatır: "Sabit b. Kays'ın hanımı Rasûlullah'a gelip: 'Ey Allah'ın Rasûlü, Sabit'in dini ve ahlâkına diyeceğim yok. Ama artık ona katlanamıyorum. Öyle ki, ona karşı nankörlükte bulunmaktan endişe ediyorum' der. Hz. Peygamber: 'Ondan aldığın bahçeyi ona geri verir misin?' diye sorar. Kadın 'evet' deyince, Rasûlullah Sâbit'e: 'Bahçeyi kabul et ve onu bir talakla boş' buyurur. (Son kısım şu şekilde de rivayet edilmiştir: Hanımı bahçeyi verdi, Hz. Peygamber de Sâbit'e onu boşamasını emretti/Hanımı bahçeyi verdi, Rasûlullah ona emretti, hanımından ayrıldı)."³⁶

İslam hukukunda hul' yoluyla boşanma olarak bilinen bu husus Kur'an'da şöyle açıklanır: "Kadınlara verdilerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helal olmaz. Ancak, erkek ve kadın, Allah'ın sınırlarını hakkıyla gözetmemeden korkarlarsa, işte bu durum müstesnadır. (Ey müminler) siz de karı ile kocanın Allah'ın sınırlarını hakkıyla muhafaza etmelerinden endişe ederseniz, kadının (erkeğe) fidyeye vermesinde, ikisi için de bir vebal yoktur." (Bakara, 2/229)

Evlilik hayatında zarar ve zulüm gören veya kocasından nefret edip onunla yaşamak istemeyen kadın için, kendi irade ve teşebbüsü ile devreye giren "bedel vererek boşanma" (muhâlaa) yolu açıktır. Zira yürümeyeceği kesin, kadına hayatı zindan eden bir evliliği sürdürmeye çalışmanın bir anlamı yoktur. Ayrıca, bu durumda, kocası onu boşamak istemezse, hâkime ve hakeme başvurarak ondan ayrılma hakkını arama imkânı vardır. "Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin âilesinden bir hakem ve kadının âilesinden bir hakem gönderin. Bu hakemler barıştırmak isterlerse, Allah onların aralarını bulur..." (Nisâ, 4/35)

35 Buhârî, Nikâh, 36; Talâk, 44; Tefsir, sure 2, 40; Ebû Dâvûd, Nikâh, 19; Tirmizî, Tefsir, sure 2, 28.

36 Buhârî, Talak, 12; Ebû Dâvûd, Talâk, 18; Nesâî, Talâk, 34; İbn Mâce, Talâk, 22; İbn Hanbel IV, 3.

3. Görüş Beyan Etmesi ve Kendisiyle İstişare Edilmesi

Kadın, görüş beyan etme, kendisiyle istişare edilme hususunda erkekten farklı değildir. Nitekim asr-ı saâdette isabetli görüşleriyle Hz. Peygamber'e yardımcı olan annelerimiz vardır. O, ilk vahyi aldığı anda, endişe ve sıkıntısını, eşi Hz. Hatice ile istişare ederek gidermiştir. Bu olay, Hz. Hatice'nin dirayetini ve isabetli karar verme yeteneğini ortaya koymaktadır. Bu konuda güzel bir örnek de şu olaydır: Hz. Peygamber, Hudeybiye antlaşmasından sonra arkadaşlarına kurban kesip tıraş olmalarını bildirir. Ancak onlar antlaşmayı aleyhlerine gördükleri için bu emre uyma hususunda ağır davranırlar. "Kûmû, fenharû, sümme'hlikû" emrini üç defa tekrarlamasına rağmen, kimse harekete geçmez. Bunun üzerine üzüntü içinde Ümmü Seleme'nin çadırına girip durumu ona anlatır. O: "Yâ Rasûlellah sen bunu istiyorsan, çıkıp hiç kimseye bir şey söylemeden kurbanını keser, berberini çağırıp başını tıraş ettirirsin" der. Peygamber (a.s.) bu teklifi uygulayınca, onu gören sahâbiler hemen kallıp kurbanlarını keserler ve tıraşlarını olurlar.³⁷

Hz. Ömer, bir konuşmasında câhiliye dönemi ile İslâmî dönemde kadına bakışı mukayese ederek şu açıklamayı yapmıştır: "Allah'a yemin olsun ki, bizler, cahiliye döneminde kadınlara pek değer vermezdik. Nihayet Yüce Allah, onlar hakkında indirdiklerini indirdi ve onlara taksim ettiğini taksim etti. Bir gün, ben, bir iş hakkında 'mutlaka böyle olacak' derken, hanımım 'şöyle şöyle yapsan olmaz mı' dedi. Bunun üzerine ona, 'sana ne, istediğim bir iş hakkında sen niçin müdahil oluyorsun' diyerek kendisini azarladım." Bunun üzerine, Ömer'in hanımı, bazen kızı Hafsa'nın Rasûlullah'a hatta onu kızdıracak biçimde cevap verdiğini hatırlatarak kendini savunur. Yine Hz. Ömer'in bir açıklamasına göre, Kureyşliler kadınlara fazla söz hakkı vermezlermiş. Ensâr hanımları ise, bu hususta oldukça serbestmiş. Hicretten sonra, Kureyşli kadınlar Ensârlı kadınların bu huyunu alarak, onlar gibi kocaları ile meseleleri tartışır hale gelmişler.³⁸

Kadına İyilik Yapma ve Güzel Davranma

Hz. Peygamber, güzel bir benzetmeyle, kadının narin yaratılışına işaret ederek, onlara kibar ve yumuşak davranılması gerektiğini ifade eder. Şöyle ki, bir yolculukta hanımların develerini Encese denilen güzel sesli siyah bir köle sürmektedir. Rasûlullah ona: 'Ey Encese, yavaş ol! Sanki zücaciye götürüyor gibi dikkatli olmalısın' buyurmuştur.³⁹

İnsanın hayatı boyunca iyi davranıp ihsanda bulunması gereken ilk kadın annesidir. "İyilik yapmama en lâıyk kimdir" diye üç kere soran kişiye, Hz. Peygamber her defasında "annen", ancak dördüncü de "sonra babandır" de-

37 Buhârî, Şürût, 15 (III, 182); Ebû Dâvûd, Cihâd, 156; İbn Hanbel IV, 331.

38 Buhârî, Nikah, 83; Libâs, 31; Tefstr, sure 66, 2; Mezâlim, 25; Müslim, Talâk, 31, 34.

39 Buhârî, Edeb, 90, 95, 111, 116; Müslim, Fedâil, 70-73; Dârimî, İstîzân, 65.

miştir.⁴⁰ Kendisi de, sütannesi ve babası geldiğinde elbisesini yere serip onları üzerine oturturdu.⁴¹ Ebû Hüreyre, 'sâlih bir köle için iki ecir vardır' hadisini naklettikten sonra, yeminle şöyle der: 'Şayet, Allah yolunda cihat, hac ve an-neme bakma işi olmasaydı, ben gerçekten köle olarak ölmeyi arzu ederdim'.⁴²

Bir hadiste, iyilik yapma hususunda anne-babadan sonra teyzenin anılması dikkat çeker. Şöyle ki, bir adam büyük bir günah işlediğini söyleyip, tövbesi için Rasûlullah'a müracaat ettiğinde, Hz. Peygamber ona 'anne-baban var mı' diye sormuş, 'yok' cevabı alınca, 'teyzen var mı' demiş, adam 'evet' deyince, 'ona iyilik yap' buyurmuştur.⁴³

Kişinin eşi de, iyi davranmakla görevli olduğu kadınların başında gelir. Hz. Peygamber, kadınları, erkeklerin mülkiyetinde olan bir mal veya köle değil, onlarla aynı haklara sahip kişiler kabul etmiştir.⁴⁴ "Kadınlara iyi geçinin" (Nisa 4/19) âyetinin gereği, hem Peygamber'in kendi hayatındaki uygulamasına aksetmiş, hem de bu konuda sahâbilerine yaptığı tavsiyeler arasında önemli bir yer tutmuştur. Rasûlullah, eşlerin birbiri üzerinde hakları olduğunu bildirip, özellikle "erkeklerin, kadınlar hakkında Allah'tan korkmasını, onlara haksızlık yapmamasını" istemiştir.

Hz. Peygamber, veda haccında, insanlara vaaz ve hatırlatmada bulunup, kadınlarla ilgili olarak erkeklere şu nasihatleri yapmıştır: "Kadınlara iyi davranma hususundaki vasiyetime uyun. Zira onlar sizin nikâhınız altındadırlar. Onlardan eşlik hakkından başka bir hakka sahip değilsiniz. 'Ancak, apaçık bir edepsizlik yapmaları durumu hariç. Bu durumda, (öğüt verin), yataklarında yalnız bırakın ve hafifçe dövün. Şayet size itaat ederlerse, artık onların aleyhine (azarlama, eziyet verme gibi) başka bir yol aramayın'.⁴⁵ Sizin hanımlarınız üzerinde, hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin hakkınız, istemediğiniz bir erkeği odalarına alamamaları ve razı olmadığınız hiçbir kişinin evinize girmesine izin vermemeleridir. Onların hakkı ise, giyim ve gıda hususunda kendilerine ihsanda bulunmanızdır."⁴⁶

Asr-ı saâdetde, bir ara, kocasını şikâyet için hane-i saadetine gelen hanımların sayısı artınca, Rasûlullah (a.s.) eşlerine kötü davrananların iyi kişiler olmadığını bildirerek (*leyse ülâike bi hüârüküm*) meseleye köklü bir çözüm ge-

40 Buhârî, Edeb, 2; Müslim, Birr, 4; Ebû Dâvûd, Edeb, 120; Tirmizî, Birr, 1; İbn Mâce, Edeb, 1; Vasâya, 4; İbn Hanbel II, 327, 391; V, 3, 5.

41 Ebû Dâvûd, Edeb, 119. h. no: 5144. 5145.

42 Buhârî, Itk, 16; Müslim, Eymân, 44; İbn Hanbel, II, 330, 402. Buhârî, "Ebû Hüreyre" adını zikretmeden naklettiği için, bu cümle onun rivayetinde Hz. Peygamber'in sözü gibi anlaşıl-maktadır. Ama doğrusu, Müslim ve İbn Hanbel'in naklettiği gibi onun Ebû Hüreyre'nin sözü olmasıdır. Zira Rasûlullah'ın annesi o daha altı yaşında iken vefat etmiştir.

43 Tirmizî, Birr, 6; İbn Hanbel II, 14.

44 "Dünya bir geçimden (metâ) ibarettir. Bu geçim dünyasının en güzel nimeti, sâliha kadındır". (Müslim, Radâ, 59; Nesâî, Nikah, 15; İbn Nâce, Nikah, 5; İbn Hanbel II, 168) hadisi ile kast edilen, iyi bir eşin insan için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktır.

45 Bunlar, Nisâ, 4/34. âyetteki ifadelerdir.

46 Tirmizî, Radâ, 11; Tefsir, sure 9, 2; İbn Mâce, Nikah, 3.

tirir.⁴⁷ Yine, hanımların dövülmemesi, kötü sözle tahkir edilmemesi ve evden çıkarılmaması hususlarında ikazda bulunup, "onlara yediklerinizden yedinir, giydiklerinizden giydirin, dövmeyin ve kötü söz söylemeyin" buyururlar.⁴⁸

Peygamber (a.s.), bir aile reisinin aile fertlerine nasıl davranması gerektiğini, emir ve tavsiyeleri ile açıkladığı gibi, bunu bizzat kendi uygulamaları ile de göstermiştir. Hz. Âişe der ki: "Rasûlulah, 'Ey Âişe! Ümmü Zer'e göre Ebu Zer' neyse, sana göre de ben oyum' buyurdu."⁴⁹ "Ebû Zer" adı, Arap kültüründe eşine çok iyi davranan, ona büyük lütuflarda bulunan koca için atasözü olarak kullanılır. Erkeğin hanımına iyi davranması gerektiğine dair hadislerden bazıları şunlardır: "Müminlerin iman yönüyle en kâmilî, ahlakça en güzel olanıdır. Hayırlılarınız, ahlakça hanımlarına hayırlı olanlarınızdır."⁵⁰ "Hayırlınız, âilesine hayırlı olanıdır. Ben, âileme hayırlı olanınızım." "Hayırlılarınız, hanımlarına hayırlı olanlarınızdır."⁵¹

Hz. Peygamber'in Kadınlara Güzel Davranışlarından Örnekler

Rasûlullah'ın gerek hanımlarına, kızlarına ve diğer mümin kadınlara, gerekse gayr-i Müslim kadınlara karşı davranışları, Müslümanların da onlara iyilik ve yumuşaklıkla muamele etmesinin gerekliliğini ortaya koyan güzel misallerdir. Onun sünnetini kendine örnek alan kişiler, kadınlara karşı davranışlarında bunlara uymak durumundadır.

Hanımları

Hz. Âişe annemize: "Rasûlullah evde ne yapardı?" diye sorulduğunda: "Ailesinin işlerini görürdü, namaz vakti olunca namaza giderdi" cevabını vermiştir.⁵² Hz. Âişe'nin bu ve başka açıklamalarından, Peygamberimizin evde bulunduğu esnada âilesinin işlerine vakit ayırdığını, hattâ bazen sökük elbiselerini dikip, ayakkabılarını tamir ettiğini öğrenmekteyiz.⁵³ O, insanların kendisine hizmet etmesini beklemez, kendi işlerini kendisi görürdü. Âilesinin işleri ile de bizzat ilgilenirdi. Dolayısıyla, evindeki meşguliyetleri de, diğer insanların meşguliyetleri gibiydi.

Mescitte itikâfta bulunduğu bir sırada, Safiyye annemiz Rasûlullah'ı ziyaret gelmişti. Bir müddet sohbet ettikten sonra dönmek isteyince, gece vakti olduğu için, Hz. Peygamber belli bir yere kadar kendisine eşlik etmiştir. Ensâr'dan iki adam onları görünce, Rasûlullah yanındaki kadının hanımı Safiyye olduğunu söylemiş. Onlar da "sübhânallah" diyerek akıllarına kötü bir düşünce

47 Ebû Dâvûd, Nikah, 41; İbn Mâce, Nikah, 51; Dârimî, Nikah, 34.

48 Ebû Dâvûd, Nikah, 40; İbn Mâce, Nikah, 3; İbn Hanbel V, 5. Yine bkz. İbn Mâce, Nikah, 51; İbn Hanbel, IV, 17.

49 Buhârî, Nikah, 82; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 92.

50 Tirmizî, Radâ, 11.

51 İbn Mâce, Nikah, 50.

52 Buhârî, Ezân, 44; Nafakât, 8; Edeb, 40; Tirmizî, Kiyâmet, 45; İbn Hanbel VI, 49, 126, 206.

53 İbn Hanbel VI, 121, 167, 260.

gelmediğini ifade etmişler. Bunun üzerine o: “Şeytan, insan vücudunda kanın dolaştığı her yere ulaşır. Ben, onun sizin içinize bir şüphe düşürmesinden korktum” buyurmuştur.⁵⁴

Hz. Enes şahit olduğu bir olayı şöyle anlatır: “Rasûlullah'ın güzel çorba pişiren İranlı bir komşusu vardı. Bu zat, bir gün Rasûlullah için yemek hazırladı ve sonra gidip kendisini davet etti. Hz. Peygamber, Hz. Âişe'yi işaret ederek: 'Bu da davetli mi?' diye sordu. O kişi 'hayır' dedi. Davet eden adam ancak üçüncü seferde 'evet dedi. Bunun üzerine, Rasûlullah ile Âişe beraberce kalkıp birbiri ardınca yürüyerek o zatın evine geldiler.”⁵⁵ Enes'in anlattığı diğer bir hatırası da şöyledir: “... (Hayber'in fethinden) sonra Medine'ye doğru yola çıktık. Rasûlullah'ı, Safiye'nin devesinin hörgücünün arka tarafına bir aba döşerken gördüm. O, daha sonra devesinin yanına oturarak, dizini dikti. Safiye ayağını Rasûlullah'ın dizine basarak deveye bindi.”⁵⁶

Hz. Âişe, bir bayram günü Habeşlilerin mescitte mızraklarıyla yaptıkları gösteriyi Rasûlullah ile birlikte seyrettiklerini anlattıktan sonra şöyle der: “Genç bir kızın oyun-eğlence seyretmeye ne kadar düşkün olacağını varın siz düşünün.” Hz. Peygamber, ona olan şefkatinden dolayı seyir esnasında hiç can sıkıntısı ve bıkkınlık göstermemiş, tâ ki Hz. Âişe'nin sıkıldığını görünce, “yeter mi” diye sormuş “yeter” cevabını alınca, ona (evine) gitmesini söylemiştir.⁵⁷

Kızları

İbn Ömer şöyle der: “Osman'ın Bedir harbine katılmamasının sebebi şuydu: Rasûlullah'ın kızı olan hanımı (Rukayye) o esnada hastaydı. Bu yüzden Rasûlullah ona (izin vererek): 'Bedir harbinde bulunan kişinin ecir ve payı kadar, sana ecir ve pay var' buyurdu.”⁵⁸

Rasûlullah (a.s.), Hz. Ali'nin Ebu Cehl'in kızına evlenme teklifinde bulunmasına şiddetle karşı çıkıp, buna kesinlikle izin vermeyeceğini, böyle bir şeyin onun ancak Fâtma'yı boşadığı takdirde mümkün olacağını bildirerek şöyle buyurmuştur: “Bilin ki, Fâtıma benden bir cüzdür. Onu üzen beni üzmüş, ona eziyet veren bana eziyet vermiş olur.”⁵⁹

Hz. Âişe, onun kızı Fâtıma'ya olan sevgisini şöyle anlatır: “Ona, 'hoş geldin kızım' diyerek, sağına yahut soluna oturttu.” Diğer rivayette: “Fâtıma yanına geldiği zaman, Rasûlullah onu ayağa kalkarak karşıladı, sağına veya soluna

54 Buhâri, İtikâf, 8, 11, 12; Ahkâm, 21; Bedü'l-halk, 11; Müslim, Selâm, 23-25; Ebü Dâvüd, Savm, 78; Edeb, 81; İbn Mâce, Sıyâm, 65; İbn Hanbel III, 156, 285; VI, 337.

55 Müslim, Eşribe, 139; Nesâi, Talâk, 23; İbn Hanbel III, 123.

56 Buhâri, Megâzi, 38 (IV, 77); Cihad, 74; Büyü, 111; Etıme, 28; Deavât, 36; İbn Hanbel III, 159.

57 Buhâri, İdeyn, 2; Müslim, Salâtü'l-İdeyn, 17-21.

58 Buhâri, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 7 (IV, 203); Megâzi, 19; Humus, 14; Tirmizî, Menâkıb, 18, h. no: 3706; İbn Hanbel II, 101; III, 120.

59 Buhâri, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 16; Nikah, 109; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 93, 96; Ebü Dâvüd, Nikah, 12; Tirmizî, Menâkıb, 60; İbn Mâce, Nikah, 56; İbn Hanbel IV, 5, 226.

oturttu" şeklindedir.⁶⁰ Hz. Peygamber'in kız torununa olan sevgisine, yukarıda "kız çocuklarına ayrıcalık" konusunu anlatırken yer vermiştik.

Müslüman Kadınlar

Rasûlullah (a.s.) babasından kendine intikal eden ve çocukluğunda hizmetlerini gören Ümmü Eymen'e 'anneciğim' diye hitap eder, onun âilesinden kalan kıymetli bir hatıra olduğunu söylerdi. Hz. Hatice ile evlenince azat ettiği bu hanımı, âilesinden sayarak, her zaman ona bir anneye gösterilen hürmeti göstermiştir.⁶¹

Ensâr, Medine'deki Yahudi bölgeleri alınmazdan önce Rasûlullah'a ve muhacirlere hurma ağaçlarından ve meyvelerinden vermişlerdi. Oralar fethedilince muhacirler ihtiyaçları kalmaması sebebiyle aldıklarını geri vermişlerdir. Rasûlullah, Enes'in annesi Ümmü Süleym'in kendisine verdiği bir hurmalığı Ümmü Eymen'e vermişti. Onun geri istendiğini duyan Ümmü Eymen: "Hayır, tek olan Allah'a yemin olsun ki, o bana vermiş olduğu şeyi size geri veremez" der. Rasûlullah: "Onu ver, sana şu kadar vereyim" diye vaat eder. Ümmü Eymen yine "vallahî olmaz" der. Sonunda Rasûlullah, ona vereceği şeyin on katını yahut buna yakın bir miktarı verir.⁶²

Peygamber (a.s.), hizmetçisi Enes b. Mâlik'in annesini, teyzesini ve nine-sini, kendi ev halkından sayıp onlarla yakından ilgilenmiştir. Kaynaklarda, Rasûlullah'ın onlara gösterdiği yakın ilgi ve iltifata dair birçok rivayet vardır.

Ensârdan bazı kişilerle deve ile giderken yolda yük taşıyan Ebû Bekir'in kızı Zübeyr'in hanımı Esmâ'ya denk gelen Hz. Peygamber, devesini ihtirip kendisini bindirmek ister. Fakat onun utandığı için binmek istemediğini görünce yoluna devam eder.⁶³

Peygamber (a.s.), mescitte bir çocuk ağlaması duyunca, annesine karşı şefkatinden dolayı namazı kısa tuttuğunu şöyle açıklar: 'Bazen namaza durunca, onu biraz uzatmak isterim. Ancak bir çocuğun ağladığını duyunca, annesinin onun ağlamasından dolayı sıkıntıya düşmemesi için (ağlamasından ötürü annesinin çok üzüleceğini bildiğim için) namazımı kısa kıldırım.' Enes b. Mâlik de, "Rasûlullah'ın dışında, namazı ondan daha kısa ve daha tam kıldıran bir imam ardında asla namaz kılmadığını" belirterek, "o, küçük çocuk ağlaması duyduğunda, annesini zor durumda bırakmamak için namazı kısa kıldırırdı" demiştir.⁶⁴

60 Buhâri, Menakıb, 25; İstîzân, 43; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 98-99; İbn Mâce, Cenâz, 64; İbn Hanbel VI, 282.

61 Rasûlullah'ın vefatından sonra, bir gün, Ebû Bekir ile Ömer bu hanımı ziyarete giderler. Ağlamaya başlayınca, Hz. Peygamber'in Rabbinin nimetlerine kavuştuğunu belirterek kendisini teskin etmeye çalışırlar. Lâkin o yüce hanımın ağlama sebebini "Rasûlullah'ın vefatı değil, gökten inen vahyin kesilmesi" olarak açıklaması üzerine, bu iki büyük sahabî de kendilerini tutamayıp ağlamışlardır. (Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 103)

62 Buhâri, Megâzi, 30; Hibe, 35; Müslim, Cihâd, 70, 71.

63 Buhâri, Nikah, 107, Humus, 19; Müslim, Selâm, 34; İbn Hanbel VI, 347.

64 Buhâri, Ezan, 65, 163; Müslim, Salât, 192; Ebû Dâvûd, Salât, 123; Tirmizî, Salât, 159; İbn Mâce, İkâmet, 49.

Ümmü Seleme şöyle anlatır: "Rasûlullah (namazı bitirip) selam verince, selamını bitirip bitirmez kadınlar kalkardı. O ise, biraz bekledikten sonra kalkardı." İbn Şihab, bunun sebebi hakkında şu tahminde bulunur: Bu uygulama, 'cemaatten ayrılan erkeklerin kendilerine kapıda yetişmeden, kadınların, mescitten çıkmaları için' olmalıdır.⁶⁵

Rasûlullah (a.s.), bir gün, mescidi süpüren zenci bir kadını (yahut adamı) göremeyince, kendisini sorduğunda, oradakiler "öldü" dediler. "Bana haber vermeliydiniz, değil mi?" buyurdu. Sahâbe herhalde o kişiyi pek fazla önemsememişti. Hz. Peygamber: "Bana, kabrini gösterin" dedi. Gösterdiler. Onun kabrine varıp, cenaze namazını kıldı.⁶⁶

Müslüman Olmayan Kadınlar

Hz. Peygamber, savaş halinde bile, gayr-i Müslim kadın ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştır. Bu hususta İbn Ömer şu bilgiyi nakleder: "Rasûlullah'ın savaşlarının birinde ölü bir kadın bulunmuştu. Bunun üzerine o, kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı."⁶⁷

Zehirmek suretiyle kendisine suikast düzenleyen Yahudi bir kadına Peygamber (a.s.) herhangi bir ceza vermemiştir: "Yahudi bir kadın Rasûlullah'a zehirli bir koyun (eti) getirdi. O etten biraz yemişti. (Zehirli olduğu anlaşılınca) kadın hemen huzuruna getirildi ve 'bunu öldürmeyecek miyiz?' denildi. Rasûlullah 'hayır' cevabını verdi. (Enes) der ki: 'O zehrin tesirinin Rasûlullah'ın küçük dilinde devam ettiğini biliyordum.' Müslim'in rivayetinde: "Kadın huzuruna getirilince, Rasûlullah ona bunu neden yaptığını sordu. Kadın 'seni öldürmek istemişim' dedi. Hz. Peygamber: 'Allah seni buna (yahut bana karşı) asla muvaffak kılmaz buyurdu.'⁶⁸

Peygamber (a.s.), kendisi hakkında kötü sözler söyleyen Ebû Hüreyre'nin müşrik annesine herhangi bir ceza vermediği gibi, oğlunun isteği üzerine onun hidayeti için dua etmiştir. O kadın, bu dua vesilesiyle Müslüman olmuştur.⁶⁹

65 Buhâri, Ezân, 152, 157; Ebû Davûd, Salât, 197; İbn Hanbel VI, 310.

66 Buhâri, Salât, 72, 74; Cenâiz, 67; Müslim, Cenâiz, 71; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 57; İbn Mâce, Cenâiz, 32; İbn Hanbel II, 353, 388.

67 Muvatta. Cihâd, 9; Buhâri, Cihad, 147-148; Müslim, Cihâd, 25; Ebû Dâvûd, Cihâd, 111; Tirmizi, Siyer, 19; İbn Mâce, Cihâd, 30; Dârimî, Siyer, 25. Tirmizi, bu hadisin 'hasen-sahih' olduğunu belirtip şu bilgiyi verir: "Sahâbe ve sonraki nesillerin âlimlerine göre uygulama da bu şeklindedir. Onlar, kadın ve çocukların öldürülmesini doğru bulmazlar. Süfyan es-Sevri ile Şâfi'nin iticahı da bu doğrultudadır. Bazı âlimler ise, gece baskınlarına ve bu esnada kadın ve çocukların öldürülmesine ruhsat vermişlerdir. Ahmed ile İshâk'ın iticahı böyledir. Bu ikisi, kadın ve çocukların öldürülmesine gece baskınında (yani kasten değil hataen öldürülmelerine) ruhsat vermişlerdir.

68 Buhâri, Hibe, 28; Megâzi, 41; Müslim, Selam, 45; Ebû Dâvûd, Diyât, 6; İbn Mâce, Tıb, 45; Dârimî, Mukaddime, 11; İbn Hanbel I, 305, 373.

69 Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 158; İbn Hanbel II, 320.

Sonuç

İslam, kadını ikinci sınıf insan gören anlayışın hâkim olduğu bir toplumda, onun sosyal, ekonomik ve hukûkî konumunu iyileştirmek için önemli düzenlemeler yapmıştır. Öncelikle, Kur'ân, insan olması bakımından kadını erkekle eşit bir varlık olarak kabul eder. Kadın da, erkek gibi, bir kul olarak, Allah'a karşı iman ve sâlih amelle sorumludur. Bu yüzden, gerek insan olma, gerekse hak ve sorumlulukları yönünden, Allah katında erkekle kadın arasında bir fark yoktur.

Cahiliye Arap toplumunda kız çocukları horlanmaktaydı. Bu yüzden, Hz. Peygamber'in sünnetinde onlara ayrıcalık tanındığını görmekteyiz. Rasûlullah (a.s.), gerek sözlü beyanları, gerekse uygulamalarıyla, kadınların toplumdaki konumunu yükseltmeye çalışmış, daima onlara iyi davranılmasını tavsiye etmiştir. O, hayatı boyunca, her zaman, kadınların problemleri ile ilgilenmiş, onların eşleri ile olan anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapmış, haklarını korumuş ve erkeklere eşlerine güzel davranmalarını öğütlemiştir. Her konuda olduğu gibi, bu hususta da, hanımlarıyla güzel geçimi, çevresindeki diğer kadınlara, hatta gayr-i Müslim olanlara bile, kibar ve iyi davranışları ile insanlara en güzel örnek olmuştur.

Kadın, kocası veya velisinin emri altında bir köle/esir değildir. O, kâmil bir insan olarak, müstaklî şahsiyet sahibi olup, kararlarında serbesttir ve kendisiyle ilgili hususlarda seçme hürriyeti vardır. Bu çerçevede, mâlî tasarruflarda bulunma, eşini seçme ve ondan ayrılma hakkına sahiptir. Ayrıca, görüş beyan etmeye ve kendisiyle istişare edilmeye de ehliyetlidir.

Âile hayatında kadın erkeğin tam bir ortağıdır. Nasıl ki o, erkek için bir elbise ise, aynı şekilde erkek de onun için bir elbisedir. (Bakara, 2/187) İki de birbirini kötülüklerden korurlar. Aile sorumlulukları da, eşler arasında taksim edilmiştir. Erkek, yaratılış olarak, evin geçimini sağlamak ve dışarıdaki işleri yapmak durumundadır. Kadın ise, çocuk yetiştirme ve ev hizmetlerini yapma hususunda maharetlidir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kadın, kocasının evine ve çocuklarına karşı çoban durumundadır, onlardan sorumludur."⁷⁰

Müslüman toplumda kadın erkeğin sahip olduğu bütün haklara sahiptir. İsteddiği zaman bu haklarına uygun faaliyetlere katılıp çalışmalar yapabilir. Yüce Allah: "Mü'min erkeklerle mümin kadınlara gelince, onlar birbirlerinin velileridir (yakınlarıdır). (Daima) iyiliği emreder, kötülüğe engel olurlar. Namazı dosdoğru kılarlar. Zekâtı verirler. Allah ve Rasûlüne itaat ederler. İşte bunlardır, Allah'ın rahmeti edeceği kimseler..." (Tevbe, 9/71) buyurmaktadır.

70 Buhâri, Cuma, 11; İstikrâd, 20; Vasâyâ, 9; Nikah, 81, 90; Ahkâm, 1; Müslim, İmâret, 20; İbn Hanbel II, 111.